

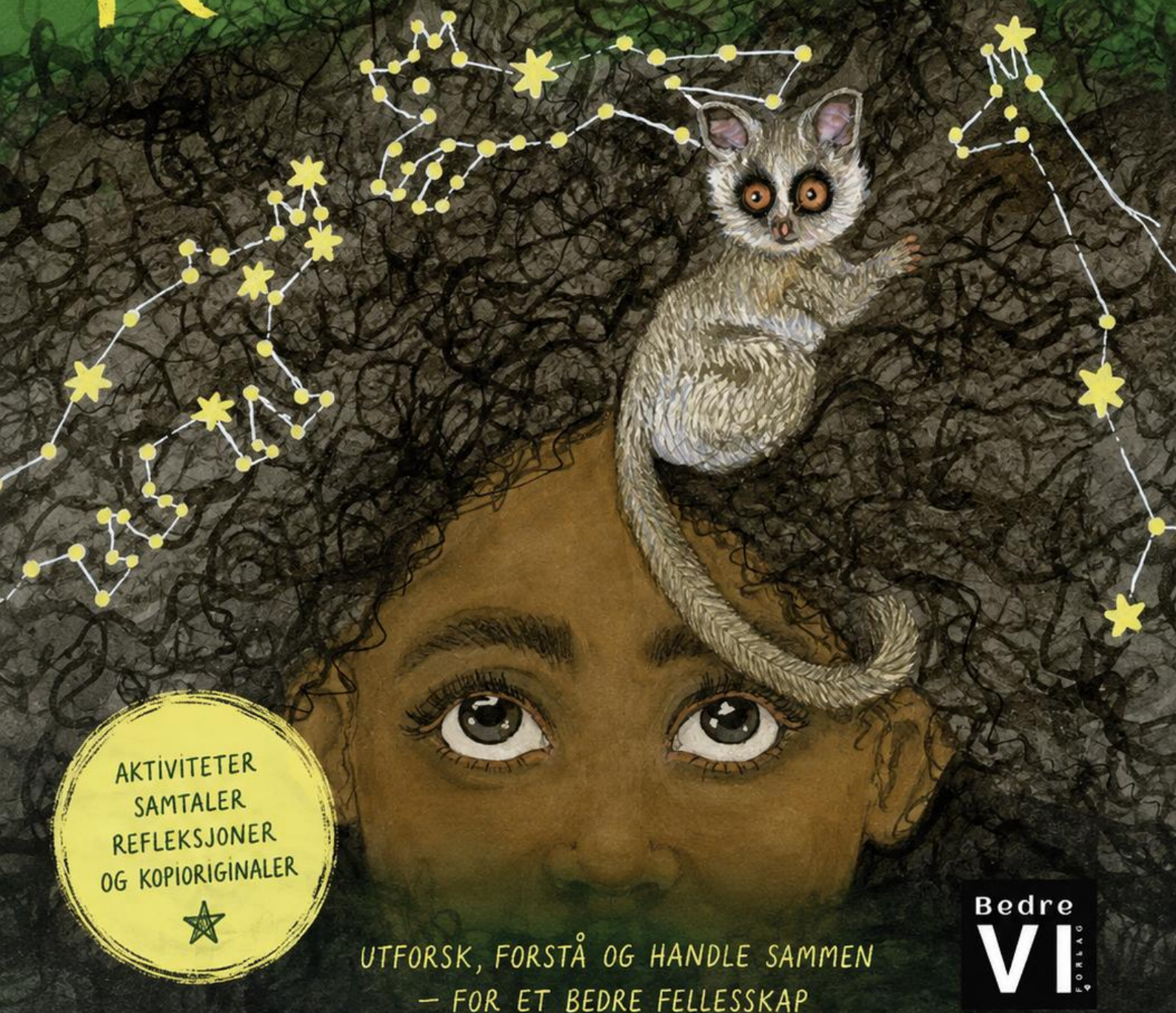
PEDAGOGISK VEILEDER

FOR BARNEHAGE OG SKOLE

Marta Mboka Tveit

Malin Fjellvoll Andreassen

KRUSSEDULLEHÅR

AKTIVITETER
SAMTALER
REFLEKSJONER
OG KOPIORIGINALER

UTFORSK, FORSTÅ OG HANDLE SAMMEN
— FOR ET BEDRE FELLESSKAP

Bedre
VI
FORLAG

© BedreVi forlag. Alle rettigheter forbeholdt.

Denne pedagogiske veilederen er beskyttet av opphavsrett og leveres med **personlig lisens**. Lisensen gir kjøper rett til å bruke veilederen og tilhørende kopioriginaler i egen pedagogisk praksis.

Kopioriginalene kan skrives ut og brukes med barn og elevgrupper som lisensinnehaveren selv arbeider med.

Veilederen, kopioriginalene og øvrig innhold skal ikke deles, videresendes, publiseres, lastes opp på fellesområder eller gjøres tilgjengelig for andre ansatte eller virksomheter uten tillatelse fra BedreVi forlag.

Ønsker en barnehage, skole eller annen virksomhet at flere ansatte skal kunne bruke materialet, må det kjøpes **institusjonslisens**.

Materialet skal ikke endres, bearbeides eller brukes kommersielt uten skriftlig tillatelse fra BedreVi forlag.

For spørsmål om bruk eller utvidelse til institusjonslisens, kontakt BedreVi forlag.

Innholdsfortegnelse

Veilederens formål og bruk	3
Fra nysgjerrighet til trygg identitet.....	3
Slik bruker du veilederen	4
Om boka.....	5
Hår, identitet og tilhørighet	6
Seks pedagogiske prinsipper	6
Før dere leser – pedagogisk refleksjon.....	6
Aktiviteter	7
Del 1 Se og utforske	7
Aktivitet 1 – Hår på mange måter	7
<i>Aktivitet 2- ord om utseende</i>	8
Aktivitet 3 – Når mange spør om det sammen	8
Del 2 Mine grenser, min stemme	9
Aktivitet 4- Spør først, lytt og respekter	9
Aktivitet 5- Hvem kan være hva?.....	10
DEL 3 – Stolt og trygg i fellesskapet	11
<i>Aktivitet 6 – Håret mitt forteller</i>	11
<i>Aktivitet 7 – Slik vil vi ha det hos oss</i>	12
Når barn kommenterer utseende og forskjeller	13
Handlingskompetanse – fra å vite til å gjøre	13
Samarbeid med hjemmet.....	14
Fra fortelling til hverdagspraksis.....	14
Kopioriginaler.....	14
REFLEKSJONSSKJEMA	21
FRA REFLEKSJON TIL HANDLING.....	23

Veilederens formål og bruk

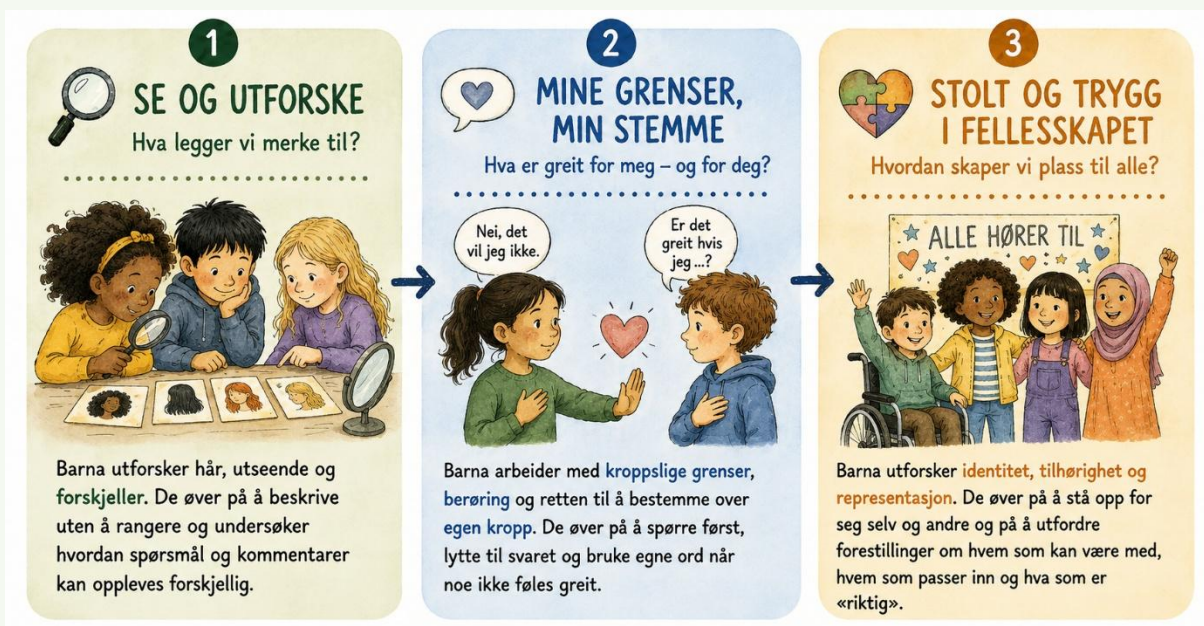
Kjære pedagog

Krussedullehår inviterer til samtaler om hår, identitet, kroppslige grenser og tilhørighet. Fortellingen viser hvordan barns nysgjerrighet og kommentarer kan oppleves av den som stadig blir lagt merke til – samtidig som den løfter fram fantasi, humor og stolthet.

Veilederen er utviklet for barnehage og småskoletrinn og gir støtte til å utforske forskjeller på en respektfull måte. Barna får øve på å stille spørsmål, sette grenser, respektere andres grenser og bidra til et fellesskap der alle kan være seg selv.

Fra nysgjerrighet til trygg identitet

Veilederen følger en pedagogisk progresjon i tre deler:

Slik bruker du veilederen

Les gjerne fortellingen i deler og stopp ved situasjoner som inviterer til samtale. La barna først beskrive og undre seg før den voksne forklarer eller vurderer.

Bruk åpne spørsmål:

- Hva tror du barnet tenker nå?
- Hvordan tror du det kjennes?
- Hva kunne de andre barna sagt eller gjort?
- Hvem bestemmer over kroppen og håret ditt?
- Kan mennesker være norske på forskjellige måter?

La barna uttrykke seg gjennom samtale, tegning, bevegelse, rollelek og skapende aktiviteter.

Viktig: Ikke gjør enkeltbarn til representanter for en hårtype, hudfarge, kultur eller bakgrunn. Barn skal selv få velge om de ønsker å dele egne erfaringer.

Tilpass til barnas alder

Aktivitetene kan brukes både i barnehagen og på småskoletrinnet.

I barnehagen: Bruk enkle spørsmål, bilder, lek, tegning og korte rollespill. Velg ut det som passer barnegruppen.

På småskoletrinnet: La barna begrunne egne tanker, utforske ulike perspektiver og reflektere over hvordan ord og handlinger kan oppleves forskjellig.

Tilpass alltid aktivitetene til barnas alder, språk og erfaringer.

Fleksibel bruk

Aktivitetene kan gjennomføres samlet eller deles opp over flere samlinger. Velg gjerne ett læringsmål, noen få spørsmål eller én øvelse om gangen. La barnas engasjement og samtalen avgjøre hvor lenge dere arbeider med temaet

Digitale ressurser

Til veilederen følger en egen digital ressursside med kopioriginaler, arbeidsark og refleksjonsverktøy som kan lastes ned og brukes i det pedagogiske arbeidet.

Tilgang til ressurssiden følger lisensen din. Ressursene kan skrives ut og brukes i egen pedagogisk praksis, men skal ikke deles eller gjøres tilgjengelige for andre.

Har du lite tid? finn raskt det du trenger!

Du trenger ikke lese hele veilederen før du tar den i bruk. Gå direkte til det du trenger:

 Skal du bruke Krussedullehår med barna? Få tips til hvordan du kan lese og bruke boka i barnehagen eller på skolen. Side 6 – 7 →	 Trenger du støtte i samtalen? Se pedagogens rolle og få konkrete tips til gode samtaler om hår, identitet, nysgjerrighet, respekt og grenser. Side 8 – 12 →
 Oppstår det kommentarer om hår og forskjeller? Se pedagogiske verktøy og forslag til hvordan du kan møte slike situasjoner på en trygg og konstruktiv måte. Side 13 →	 Vil dere utvikle praksis i personalgruppen? Gå til refleksjonsverktøy og forslag til videre arbeid med identitet, mangfold, tilhørighet og barns rett til å definere seg selv. Side 21 – 24 →

Om boka

Krussedullehår av Marta Mboka Tveit forteller om et barn som opplever at håret hennes skiller seg fra håret til mange av de andre barna rundt henne.

De andre spør hvorfor håret hennes er så høyt og så stort. De ønsker å ta på det. På luciadagen får hun høre at hun har «feil hår», og på 17. mai blir håret og måten det er pyntet på kommentert.

Men håret er ikke bare noe andre betrakter. Det blir en sommersky, en tankevev, en glitrende krone og en drømmefanger – og bærer fantasi, minner, familie, omsorg og identitet.

Slik beveger fortellingen seg fra andres blikk på barnet til barnets egen definisjon av seg selv.

Hår, identitet og tilhørighet

Hår kan være knyttet til identitet, familie, kultur, minner og tilhørighet. For noen barn er det også noe andre stadig legger merke til, spør om eller ønsker å berøre.

Derfor handler *Krussedullehår* om større spørsmål:

- Hvem får definere meg?
- Hvem bestemmer over kroppen min?
- Hva skjer når én side ved meg blir det andre først og fremst legger merke til?
- Hvordan skaper vi et fellesskap der barn kan være forskjellige uten å bli gjort fremmede?

Seks pedagogiske prinsipper

1. **Ikke gjør forskjeller usynlige:** Barn ser forskjeller. Hjelp dem å sette respektfulle ord på det de ser.
2. **Skill mellom nysgjerrighet og retten til privatliv:** Det er lov å lure på noe. Det betyr ikke at andre må svare, forklare eller la deg ta på dem.
3. **Spør før du berører:** Hår er en del av kroppen. Barn skal erfare at de kan si både ja og nei til berøring.
4. **Snakk om effekt – ikke bare intensjon:** En kommentar kan gjøre vondt selv om den som sa den «bare lurte» eller mente det som en spøk.
5. **Utvid forestillingen om hvem som hører til:** Det finnes ikke én bestemt måte å se norsk ut på, ha norsk hår på eller delta i norske tradisjoner på.
6. **Bygg stolthet – ikke bare toleranse:** Målet er ikke bare at barn skal akseptere forskjeller hos andre. Alle barn skal få erfare at deres eget utseende, historie og identitet har en naturlig plass i fellesskapet.

Før dere leser – pedagogisk refleksjon

Før boka leses sammen med barna, kan personalet reflektere over egen praksis:

- Hvordan snakker vi om hår, hud, kropp og utseende?
- Hvilket mangfold møter barna i bøker, leker og bilder hos oss?
- Hvordan møter vi barns spørsmål om forskjeller uten å gjøre enkeltbarn til representanter?
- Hvordan reagerer vi når kommentarer om utseende sårer eller ekskluderer?
- Hvordan støtter vi barns rett til å sette kroppslige grenser?
- Får alle barn møte positive bilder av mennesker de kan kjenne seg igjen i?

DEL 1

SE OG UTFORSKE

Hår, forskjeller og nysgjerrighet

I denne delen utforsker barna hvordan vi kan legge merke til og snakke om forskjeller på en respektfull måte..

Aktivitet 1 – Hår på mange måter

Læringsmål

Barna skal utforske variasjon i hår og erfare at ingen hårtype er mer riktig enn andre.

Gjennomføring

Se sammen på bilder eller illustrasjoner av mennesker med forskjellig hår. La barna beskrive det de ser, og finn ord sammen:

krøllete – rett – bølgete – kort – langt – flettet – mykt – tett – tynt – stort – lite

La deretter barna lage sitt eget **fantasihår**. Det kan være skyhår, stjernehår, blomsterhår, superhelthår – eller noe helt annet.

Fra fortellingen til hverdagen

Hva liker du ved håret ditt?

SAMTALE

- Hvilke forskjellige typer hår ser vi?
- Hva er likt, og hva er forskjellig?
- Kan hår se ut på mange forskjellige måter?
- Hvorfor tror dere mennesker har forskjellig hår?

REFLEKSJON for pedagogen

- Bruker vi ord som beskriver hår uten å rangere det som «fint», «vanlig», «rart» eller «annerledes»?
- Hvordan møter vi barnas spørsmål og kommentarer om hår og utseende?
- Hvordan kan aktiviteten bidra til at alle barn opplever at deres hår er en naturlig og verdifull del av hvem de er?

VIDERE ARBEID

- Lag et hårgalleri!
- La barna tegne eller lage mange forskjellige typer hår med garn, papir, maling eller andre materialer.
- Samle arbeidene og snakk om hvordan forskjeller gjør galleriet mer spennende.

Aktivitet 2 – Ord om utseende

Læringsmål

Barna skal utforske forskjellen mellom å beskrive, være nysgjerrig og vurdere, og hvordan ord kan oppleves av andre.

Gjennomføring

Les opp utsagnene:

«Håret ditt er krøllete.», «Håret ditt er rart.»

«Jeg har aldri sett hår som ditt før.», «Hvorfor har du sånt hår?»

Snakk sammen:

Hva er forskjellen på utsagnene? Hvordan kan ordene oppleves? Hvordan kan vi være nysgjerrige på en respektfull måte?

Snakk om at det vi mener, og hvordan ordene våre oppleves, ikke alltid er det samme.

Fra fortellingen til hverdagen

Hva kan du gjøre hvis noen kommenterer utseendet ditt på en måte du ikke liker?

SAMTALE

- Hva er forskjellen på å beskrive og vurdere?
- Hvordan kan ord oppleves forskjellig?
- Hvordan kan vi spørre med respekt?
- Må vi alltid spørre om det vi legger merke til?

REFLEKSJON for pedagogen

- Hvordan møter vi ord som «rart», «stygt» eller «unormalt»?
- Hjelper vi barna å forstå forskjellen mellom intensjon og virkning?
- Hvordan gir vi rom for nysgjerrighet uten å gjøre enkeltbarn til representanter?

VIDERE ARBEID

- La barna lage egne eksempler på utsagn, og snakk om hvilke ord som er fine å bruke, og hvilke som kan såre.
- Lag en ordplakat sammen med barna: Ord som bygger – ord som sårer.

Aktivitet 3 – Når mange spør om det samme

Læringsmål

Barna skal utforske hvordan spørsmål og kommentarer om utseende kan oppleves forskjellig – særlig når de gjentas.

Gjennomføring

Les situasjonen der flere barn spør om håret.

Snakk sammen:

- Hvordan kan det føles når mange spør om det samme?
- Hvordan kan vi merke at noen ikke ønsker flere spørsmål?
- Hva kan vi gjøre da?

Fra fortellingen til hverdagen

Har du opplevd at noen har spurt om eller kommentert det samme ved deg flere ganger? Hva kan du si hvis du ikke vil snakke om det?

SAMTALE

- Hvordan kan det føles når mange spør om det samme?
- Hvordan kan vi merke at noen ikke ønsker flere spørsmål?
- Må vi alltid svare når noen spør om utseendet vårt?
- Hva kan vi gjøre hvis noen virker ukomfortable?

REFLEKSJON for pedagogen

- Legger vi merke til når nysgjerrighet blir belastende for et barn?
- Hjelper vi barna å forstå at et spørsmål om mange gjentatte spørsmål kan oppleves forskjellig?
- Gir vi barn språk og støtte til å sette grenser?

VIDERE ARBEID

- Utforsk ulike måter å sette en grense på, for eksempel: «Jeg vil ikke snakke om det.» «Ikke spør meg.» «Kan vi snakke om noe annet?»

DEL 2

MINE GRENSER, MIN STEMME

Kropp, berøring og retten til å si ja og nei

Når barna i boka spør om de får ta på håret, åpner fortellingen for samtaler om kroppslige grenser og retten til å bestemme over egen kropp.

Aktivitet 4 – «Spør først, lytt og respekter»

Læringsmål

Barna skal forstå at alle bestemmer over egen kropp, og øve på å spørre før de berører andre og respektere svaret de får.

Gjennomføring

Ta utgangspunkt i situasjonen i boka der barna spør om de får ta på håret. Introduiser tre enkle prinsipper:

SPØR FØRST → LYTT TIL SVARET → RESPEKTER SVARET

Øv gjennom korte rollespill:

«Kan jeg gi deg en klem?»

«Kan jeg ta på håret ditt?»

«Kan jeg holde deg i hånden?»

La barna bytte på å spørre og svare, og øve på å respektere både ja og nei.

Husk! Vi kan alltid ombestemme oss.
Et nei er nok.

Fra fortellingen til hverdagen

Hva kan du si når noe ikke føles greit?

«Nei.» – «Stopp.» – «Jeg vil ikke.»

SAMTALE

- Hvorfor spør vi før vi tar på andre?
- Må vi alltid si ja?
- Hva gjør vi når noen sier nei?
- Kan vi ombestemme oss?

REFLEKSJON for pedagogen

- Respekterer vi barns nei – også i små hverdagssituasjoner?
- Lærer vi barna at hår også er en del av kroppen?
- Unngår vi å be barn forklare eller forsvare grensene sine?

VIDERE ARBEID

- Øv sammen:
«Kan jeg?» → «Nei.» → «Ok.»
- La barna øve på både å sette en grense og respektere andres grenser.
- **HUSK:** Et nei trenger ingen forklaring.

Aktivitet 5 – Hvem kan være hva?

Læringsmål

Barna skal utforske hvordan forestillinger om utseende kan påvirke hvem vi tenker passer til ulike roller. De skal erfare at utseende eller bakgrunn ikke bestemmer hvem vi kan være eller hvordan vi kan delta.

Gjennomføring

Utforsk utsagnet sammen:

- Hva tror dere menes med «feil hår»?
- Kan utseendet bestemme hvilke roller vi kan ha?
- Hva kan vi gjøre hvis noen holdes utenfor på grunn av hvordan de ser ut?

Utvid deretter:

Hvem kan være prinsesse, superhelt, Lucia, lege eller den som bestemmer i leken?

La barna begrunne svarene sine. Undersøk forestillinger som dukker opp, uten å lete etter «riktige» svar.

Fra fortellingen til hverdagen

Har du opplevd at noen bestemte hvem som kunne være hva i leken? Hva kan vi gjøre slik at alle får mulighet til å delta og prøve ulike roller?

SAMTALE

- Hvem kan være Lucia?
- Kan Lucia ha alle slags hår?
- Kan en superhelt se ut på mange måter?
- Hva kan vi si hvis noen sier: «Du kan ikke være med»?

REFLEKSJON for pedagogen

- Hvem får hvilke roller i leken?
- Begrenses noen på grunn av utseende, språk eller bakgrunn?
- Hvordan møter vi forestillinger om hvem som «passer» til ulike roller?
- Viser bøker, leker og materiell et mangfold i ulike roller?

VIDERE ARBEID

- Bytt om på rollene.
- Bruk bilder, bøker eller lekefigurer.
- Vis personer som ser forskjellige ut, og la barna gi dem ulike roller.
- Bytt på rollene og utforsk hvordan samme rolle kan fylles av mange forskjellige mennesker.
- Målet er å utvide barnas forestillinger om hvem som kan være hva.

DEL 3

STOLT OG TRYGG I FELLESSKAPET

Identitet, tilhørighet og handlingskompetanse

Fortellingen handler ikke bare om å håndtere vanskelige kommentarer. Den gir også barnet eierskap til sin egen fortelling.

Håret beskrives gjennom fantasi, omsorg, familie og stolthet.

Det er et viktig pedagogisk skifte:

*«fra hvordan andre ser meg
til hvordan jeg ser meg selv.»*

Aktivitet 6 – Håret mitt forteller

Læringsmål

Barna skal utforske identitet, tilhørighet og det som gjør dem til den de er.

Gjennomføring

La barna lage et selvportrett. Rundt portrettet kan de tegne, skrive eller fortelle:

- Dette liker jeg ved meg selv.
- Dette er viktig for meg.
- Dette minner meg om familien min.
- Dette gjør meg til meg.

La barnet selv velge hva det ønsker å dele.

Aktiviteten kan handle om hår, men også om familie, interesser, språk, tradisjoner, egenskaper eller andre ting barnet er stolt av.

Fra fortellingen til hverdagen

Hva er viktig for deg og gjør deg til den du er?

SAMTALE

- Hva liker du ved deg selv?
- Hva er viktig for deg?
- Er det noe som minner deg om familien din?
- Hva gjør deg til akkurat deg?

REFLEKSJON for pedagoger

- Får barna selv velge hva de ønsker å fortelle om seg selv?
- Gir vi plass til ulike måter å uttrykke identitet og tilhørighet på?
- Møter vi barnas fortellinger med nysgjerrighet uten å definere dem?
- Viser miljøet vårt at det finnes mange måter å være seg selv på?

VIDERE ARBEID – Vårt portrettgalleri

- Samle barnas selvportretter i et felles galleri.
- La barna, hvis de ønsker, fortelle noe om sitt eget bilde.
- Se på portrettene sammen:

Hva er forskjellige? Hva har vi felles?

- Snakk om hvordan alle bidrar med noe eget og verdifullt til fellesskapet.

Aktivitet 7 – Slik vil vi ha det hos oss

Læringsmål

Barna skal bruke det de har utforsket til å formulere felles prinsipper for trygghet, respekt og inkludering.

Gjennomføring

Snakk sammen om hva som er viktig for at alle skal ha det godt i fellesskapet. La barna foreslå egne regler eller prinsipper.

For eksempel:

- Vi spør før vi tar på.
- Vi stopper når noen sier nei.
- Vi gjør ikke narr av hvordan andre ser ut.
- Ingen skal holdes utenfor på grunn av hvem de er eller hvordan de ser ut.

La barna formulere egne prinsipper og velg sammen 3–5 til en felles plakat.

Fra fortellingen til hverdagen

Hva kan vi gjøre hver dag for at alle skal føle seg trygge,

SAMTALE

- Hva trenger vi for å ha det trygt og godt sammen?
- Hvordan viser vi respekt for andres grenser?
- Hva kan vi gjøre når noen blir holdt utenfor?
- Hvilke regler synes dere er viktigst hos oss?

REFLEKSJON for pedagogen

- Får barna være med på å forme prinsippene for fellesskapet?
- Er vi voksne tydelige på grenser, respekt og inkludering?
- Følger vi opp prinsippene også når noe faktisk skjer?
- Opplever alle barn at de hører til og får være seg selv?

VIDERE ARBEID

- Velg 3–5 prinsipper sammen med barna. La barna tegne eller lage symboler til hvert prinsipp.
- Heng plakaten synlig, og bruk den aktivt i hverdagen.
- Hvordan får vi dette til sammen?
- Gå tilbake til plakaten når situasjoner oppstår, og la prinsippene bli noe dere gjør – ikke bare noe dere sier.

Når barn kommenterer utseende og forskjeller

Barns spørsmål om hår, hud og kropp skal ikke automatisk forstås som fordommer. Nysgjerrighet er en naturlig del av barns utforsking.

Samtidig har voksne ansvar for hvordan spørsmål og kommentarer utvikler seg i barnegruppen.

Bruk fire steg:

Handlingskompetanse – fra å vite til å gjøre

Barn trenger mer enn gode holdninger. De trenger konkrete ord og handlinger de kan bruke når noe skjer.

Barn skal aldri få ansvaret for å løse diskriminering eller ekskludering alene. Den voksne har ansvar for å oppdage, gripe inn og følge opp.

Samarbeid med hjemmet

Informer foresatte om at arbeidet med *Krussedullehår* handler om identitet, utseende, kroppslige grenser, respekt og tilhørighet.

Inviter gjerne familiene inn gjennom spørsmål som:

- Er det hår, frisyre eller tradisjoner knyttet til utseende som betyr noe i familien?
- Hva lærer vi barna om egne og andres kroppslige grenser?
- Hvordan kan vi sammen støtte barn i å være trygge på hvem de er og møte andre med respekt?

Fra fortelling til hverdagspraksis

Arbeidet med *Krussedullehår* slutter ikke når boka lukkes. Det viktigste skjer i hverdagens små situasjoner – når noen kommenterer utseende, vil ta på andres hår, bestemmer hvem som får delta, eller når et barn sier nei.

Da trenger barna voksne som ser, lytter og handler.

Slik bygger vi tilhørighet.

Kopioriginaler

Til veilederen foreslås følgende arbeidsark og verktøy:

1. Hår på mange måter
2. Spør først – lytt til svaret
3. Min kropp – mine grenser
4. Hva sier ordne våre?
5. Hva sier ordene våre?
6. Hvem kan ha hvilke roller
7. Refleksjonsskjema – identitet, kropp og tilhørighet
8. Fra refleksjon til handling

HÅR

PÅ MANGE MÅTER

Hår kommer i mange farger, former og stiler.

Hva slags hår har du? Hva slags hår liker du?

La oss se og snakke sammen! ♥

RETT OG
KORT

LANGT OG
BØLGET

KRØLLETE

FLETTER

RETT

AFRO

KRØLLER

KORT OG
SPIKETE

FLETTER MED
PERLER

DREADLOCKS

TEGN DEG SELV!

TEGN DEG SELV
MED NY FRISYRE!

Slik ser håret ditt ut nå.

Hvordan vil du at håret ditt
skal se ut om du får bestemme?

SPØR FØRST - LYTT TIL SVARET

Er det
ok hvis jeg ...?

Alle bestemmer over sin egen kropp.
Vi spør først – og vi lytter til svaret.

Jeg kan si
JA, NEI eller
VET IKKE.

TRE TRINN SOM HJELPER OSS:

1 SPØR

Spør før du gjør noe som
gjelder en annens kropp
eller personlige ting.

2 LYTT

Lytt til svaret.
Alle svar er viktige.

3 RESPEKTER

Respekter svaret.
JA betyr ja, NEI betyr nei,
VET IKKE betyr stopp og tenk.

PRAKTISER I HVERDAGEN

Se på situasjonene under. Hva kan du spørre? Hva kan svaret være? Hva gjør du?

1 Gi en klem

Hva kan du spørre? _____

Svar: (JA / NEI / VET IKKE)

Hva gjør du? _____

2 Ta på håret

Hva kan du spørre? _____

Svar: (JA / NEI / VET IKKE)

Hva gjør du? _____

3 Være med i leken

Hva kan du spørre? _____

Svar: (JA / NEI / VET IKKE)

Hva gjør du? _____

MINE GRENSER

Hva kan du gjøre eller si når noe ikke føles greit?
Tegn eller skriv.

HUSK!

Jeg spør først.

Jeg lytter til svaret.

Jeg respekterer NEI og VET IKKE.

Jeg sier ifra hvis noe ikke er greit.

Min kropp – mine grenser

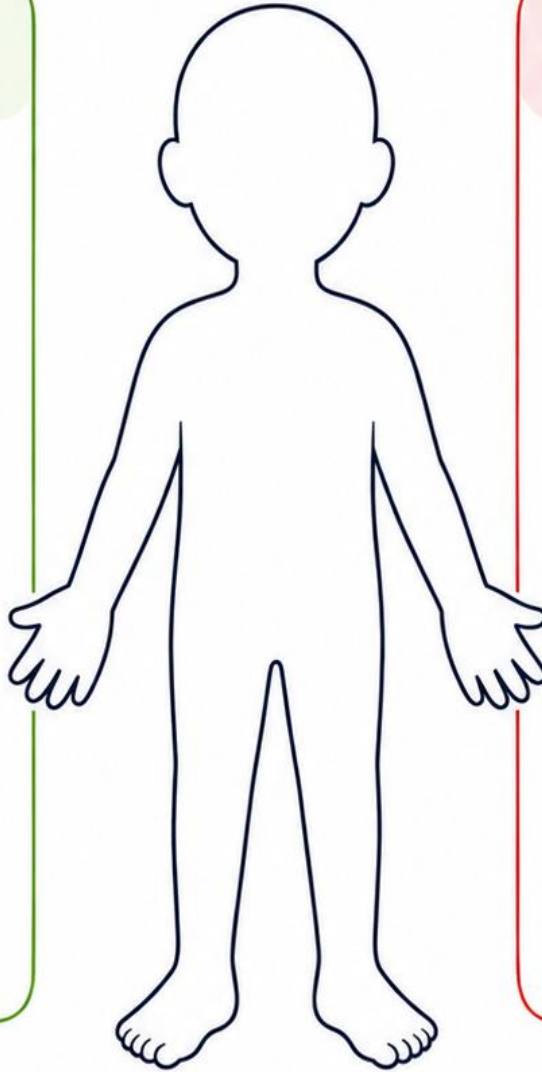
Alle har rett til å bestemme over sin egen kropp.

Fargelegg og tegn.

Dette føles
GREIT for meg

Tegn eller skriv her.

Dette føles
IKKE GREIT for meg

Tegn eller skriv her.

..... Hva kan jeg gjøre hvis noe ikke føles greit?

Si STOPP

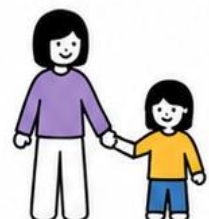
Si NEI

Gå bort

Hente en voksen

Viktige voksne jeg kan snakke med: _____

Hva sier ordene våre?

Fra Krussedullehår

Ord kan være forskjellige.
Noen ord er bare det vi **SER**.
Noen ord er det vi **MENER**.
Noen ord er **spørsmål** – vi vil finne ut mer.
Hvilket ord er det? Sett kryss.

OBSERVASJON

Jeg ser.

Det er **fakta**.

VURDERING

Jeg mener.

Det er min **mening**.

NYSGJERRIG SPØRSMÅL

Jeg lurer.

Jeg vil finne ut mer.
Det er et **spørsmål**.

⚡ Hva er det? Sett kryss. ⚡

Håret ditt er så høyt!

Håret ditt er fint!

Får jeg ta på håret ditt?

Hvorfor har du perler i håret?

Du er dum.

Tenk
sammen

Hvilke ord gjør andre
glade og trygge?

Hvilke ord gjør andre
lei seg?

Ord som gjør glade

Ord som gjør lei seg

♥ Hvem kan ha hvilke roller?

Klipp ut persondukkene og rollekortene.

Velg hvem som får hvilke roller. Det finnes ikke riktige eller gale svar.

Alle valg er interessante!

♥ PERSONDUKKER – klipp ut

TIPS TIL DEG SOM VOKSEN:

Observer uten å kommentere først. Still åpne spørsmål etterpå:

«Hvorfor valgte du denne?»

«Kunne en annen dukke hatt denne rollen?»

«Kan alle ha alle roller?»

VIKTIG: Målet er ikke å finne ut hvem som «ser ut som» en bestemt rolle. Undersøk begrunnelsene barna gir, og utfordre forestillinger om at utseende, kjønn, funksjon eller bakgrunn forteller hvem et menneske er.

ROLLEKORT – klipp ut

Lucia

Går foran i
luciatoget.

Prinsesse /
Prins

Bor på slott.

Superhelt

Hjelper andre.

Lege

Hjelper når noen
er syke.

Den som
bestemmer
i leken

Bestemmer hva
vi skal gjøre.

Brannmann

Kobler slanger.
Hjelper folk.

Fotballspiller

Spiller kamp.

Danser

Danser på scenen.

Kunstner

Lager kunst.

Sanger

Synger for andre.

ROLLEKORT – utfordrende roller

Skurken

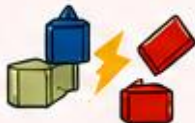
Gjør dumme eller
slemme ting.

Den som lurer
de andre

HEHE!

Lurer eller tuller så
andre blir dumme.

Den som ødelegger
leken

Ødelegger eller tar
ting fra andre.

Den som ikke
vil dele

Vil ikke dele med
andre.

Den som blir
sint

Blir fort sint på
andre.

Den som holder
andre utenfor

Lar ikke andre få
være med.

SNACK SAMMEN ETTERPÅ:

- Var det noen dukker som fikk mange av de gode rollene? Hvorfor tror du det?
- Var det noen som ofte fikk de krevende rollene? Hvorfor tror du det?
- Kan alle ha alle roller? Kan én person både gjøre noe dumt og noe fint?
- Hva kan vi gjøre for at alle får prøve alle slags roller i leken og i livet?

Hvordan vi ser ut
eller hvor vi kommer fra,
bestemmer ikke hvem vi
kan være eller hvordan
vi kan delta!

REFLEKSJONSSKJEMA

Identitet, kropp og tilhørighet

FORMÅL Bruk skjemaet individuelt eller sammen i personalgruppen. Undersøk hvordan praksisen påvirker barns mulighet til å være seg selv, sette grenser og oppleve tilhørighet. Målet er ikke «riktige» svar, men bevissthet og utvikling.

REFLEKSJONSSPØRSMÅL	JA	DELVIS	NEI	REFLEKSJON / TILTAK
IDENTITET OG REPRESENTASJON				
Kan barna møte mennesker, familier, kropper, hårtyper, hudfarger og uttrykk som speiler mangfoldet i samfunnet?	☐	☐	☐	
Får barn uttrykke hvem de er uten at enkelte trekk ved identiteten deres blir gjort til noe «annerledes» eller eksotisk?	☐	☐	☐	
Utfordrer vi forestillinger om hvem som «passer» til bestemte roller, aktiviteter eller fellesskap?	☐	☐	☐	
KROPP OG GRENSE				
Lærer barna at de bestemmer over egen kropp og kan si ja, nei eller ombestemme seg?	☐	☐	☐	
Respekterer vi voksne barns kroppslige grenser i hverdagssituasjoner?	☐	☐	☐	
Hjelper vi barna med språk for å spørre, si fra og respektere andres grenser?	☐	☐	☐	
SPRÅK OG HOLDNINGER				
Er vi oppmerksomme på hvordan barn kommenterer hår, hud, kropp, klær eller andre sider ved utseendet?	☐	☐	☐	
Hjelper vi barna med å skille mellom å beskrive, vurdere og være nysgjerrig?	☐	☐	☐	
Griper vi inn når kommentarer, humor eller kallenavn kan oppleves sårende eller ekskluderende?	☐	☐	☐	
TILHØRIGHET OG DELTAKELSE				
Har alle barn reelle muligheter til å delta og få betydningsfulle roller i lek og aktiviteter?	☐	☐	☐	
Legger vi merke til hvem som ofte får bestemme, hvem som følger etter – og hvem som blir stående utenfor?	☐	☐	☐	

REFLEKSJONSSPØRSMÅL	JA	DELVIS	NEI	REFLEKSJON / TILTAK
Undersøker vi om forventninger knyttet til kjønn, utseende, språk, funksjon eller bakgrunn påvirker hvordan barn blir møtt?	☐	☐	☐	
NÅR NOE SKJER				
Tar vi barns opplevelser på alvor, også når den voksne ikke selv oppfattet situasjonen som alvorlig?	☐	☐	☐	
Undersøker vi både intensjonen bak det som ble sagt eller gjort og hvordan det ble opplevd?	☐	☐	☐	
Hjelper vi barna med å reparere relasjonen etter at noen er blitt såret eller holdt utenfor?	☐	☐	☐	

ETTER REFLEKSJONEN Hva ønsker vi å bevare? Hva vil vi utvikle? Velg gjerne ett område som dere tar videre i «Fra refleksjon til handling».

FRA REFLEKSJON TIL HANDLING

Fra innsikt til konkret utviklingsarbeid

FORMÅL Bruk skjemaet etter refleksjon i personalgruppen. Velg ett utviklingsområde om gangen, beskriv hva dere ønsker å endre, og avtal hvordan tiltaket skal prøves ut og følges opp.

1. HVA HAR VI LAGT MERKE TIL?

Hva viser refleksjonen vår? Beskriv kort en situasjon, et mønster eller en praksis vi ønsker å se nærmere på.

2. HVA ØNSKER VI Å UTVIKLE?

Hva ønsker vi skal bli annerledes eller bedre for barna?

3. HVA SKAL VI GJØRE?

Beskriv ett eller flere konkrete tiltak vi skal prøve i praksis.

HVEM HAR ANSVAR?	NÅR STARTER VI?	NÅR FØLGER VI OPP?

4. HVORDAN VET VI OM TILTAKET VIRKER?

Hva skal vi se eller høre etter hos barna og i vår egen praksis?

5. OPPFØLGING – HVA LÆRTE VI?

Hva fungerte? Hva bør justeres? Hva tar vi med oss videre?

PEDAGOGISK VEILEDER

KRUSSEDULLEHÅR

Utforsk, forstå og handle sammen
– for et bedre fellesskap.

Denne veilederen gir barnehage og skole
praktiske aktiviteter, samtaleopplegg,
refleksjoner og kopioriginaler som hjelper
barn å utforske identitet, kropp, hår og mangfold
– med respekt, nysgjerrighet og empati.

Et verktøy for å skape rom for gode samtaler,
styrke tilhørighet og utvikle et inkluderende
fellesskap der alle får være seg selv.

INNHold:

- ★ AKTIVITETER OG SAMTALER
- ★ REFLEKSJONER FOR PEDAGOGER
- ★ KOPIORIGINALER
- ★ FRA REFLEKSJON TIL HANDLING

Bedre
VI
FORLAG